

SALT
DESAPAREGUT

Frederic Mayol Ibáñez

SALT

DESAPAREGUT

Ajuntament
de Salt

ARXIU
municipal de salt

SALT DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2025

© dels textos: Frederic Mayol Ibáñez

© del pròleg: Jaume Bosch i Termes

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós i Ajuntament de Salt

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

AJUNTAMENT DE SALT

Plaça del President Lluís Companys, 1
17190 Salt (Gironès)
Telèfon 972 249 191
arxiu@salt.cat (Arxiu Municipal)
www.viladesalt.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

J. B. / AMS - Fons Pau Masó i Fàbrega

Fotografia de la portadella:

Francesc Arbusé / AMS - Fons Francesc Arbusé

Acrònim:

AMS (Arxiu Municipal de Salt)

ISBN 978-84-19736-87-1

DL B-1578-2025

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprògràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

La història gràfica de la vila de Salt,
un projecte per a tots els saltencs

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

La vila de Salt

Pàg. 12

SALT, DE LLOGARET A VILA

De poblament dispers a ciutat petita

Pàg. 76

EL VEÏNAT

Un barri industrial

Pàg. 92

INDÚSTRIA I COMERÇ

La revolució saltenca

Pàg. 138

LA PAGESIA

Hortes, camps de secà i vida a pagès

Pàg. 168

ELS ESPAIS NATURALS

La importància de l'aigua i les Deveses

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

LA HISTÒRIA GRÀFICA DE LA VILA DE SALT, UN PROJECTE PER A TOTS ELS SALTENCS

Jaume Bosch i Termes, afeccionat a la història antiga de Salt

De quan Salt encara no era un poble, ni una parròquia, ni el lloc de SALTUS esmentat en un pergamí del segle IX, en trobem records quan la natura ens mostra el subsol de rierencs i sorra d'un Ter antic, quan gratem sota aquesta plana on ara hi ha la nostra vila. També tenim constància, perquè s'han trobat moltes eines fetes amb còdols, que fa 300.000 anys, entorn dels aiguamolls del riu, ben a la vora del Camí dels Carlins, on ara hi ha el centre comercial Espai Gironès, hi habitaren uns caçadors prehistòrics.

A més, els pergamins medievals ens han descobert quins van ser els primers masos i els molins i fargues que van aprofitar la força de l'aigua de la séquia Monar. Però no va ser fins a l'arribada de la fotografia quan de veritat vam poder observar com era fa anys la vila de Salt, la gent que hi vivia i el que feien aquelles persones que ens han precedit.

Ara que amb els telèfons mòbils tots portem una màquina de fotografiar a la butxaca, ens és difícil de valorar aquells primers retratistes, que també en el nostre poble van deixar constància, amb imatges precioses, d'uns anys i d'una gent d'abans d'ara. Ells han fet possible de

Uns joves descarreguen vi per al Bar Ideal al principi del carrer Major l'any 1942. A l'esquerra, les cases de can Pixiula i can Manyà.

poder veure com era aquell Salt que ha desaparegut i del qual avui podeu admirar uns pessics en aquest llibre que teniu a les mans.

No em puc estar de demanar-vos que ens ajudeu a recuperar les imatges d'aquest *Salt desaparegut*, que avui encetem amb aquest recull que l'Arxiu Municipal ha fet d'entre les més representatives de la seva fototeca. No hi ha fotografies poc interessants! Poseu a disposició de l'Arxiu Municipal les vostres fotografies, aquelles que són els records d'un temps passat, d'un Salt que molts desconeixem, d'unes persones que, fa anys, van fer poble. Així podrem fer la història gràfica de la nostra vila de Salt.

Introducció

LA VILA DE SALT

Frederic Mayol, arxiver de Salt

Salvador Sunyer i Aimeric, il·lustre primer alcalde de Salt després de la segregació de Girona i de la restitució democràtica, en el seu discurs d'investidura (1983) ens descriu el més antic que coneixem de Salt abans que fos un poble, un assentament dispers en masos aïllats i fortificats: [...] *fa més de mil anys que aquí, a les vores del riu Ter, algú hi assumia periòdicament la responsabilitat de governar les tres o quatre casasses dels potentats i la dotzena i mitja de barraques dels serfs de la gleba. I ho feia en nom del Rei o de l'Abat de torn. Ho sabem per*

tal com en un document datat l'11 de novembre del 988 hi consta que es fa donació al Monestir de Sant Pere de Galligants de tres cases situades a la Vila de Salt i d'uns molins [...].

Les primeres referències conegudes que tenim de Salt són del segle IX en diferents pergamins que donen testimoni de diversos masos, de l'existència de molins i de la parròquia de Sant Cugat. Són referències escasses i espaiades en el temps, però que ens demostren que a la plana ja hi havia un petit grup d'habitants, això sí, sense una trama urbana definida, dedicats a l'agricultura gràcies a l'aigua de la plana regada pel riu Ter, les rieres i la séquia Monar.

AUTORIA DESCONEGUDA / FONSMARTA FONT SOLER-MATAS

TRES TOMBS

A la pàgina anterior, genets el 17 de gener del 1945 a la festa dels Tres Tombs, per Sant Antoni Abat, que, per la seva importància, alguns consideraven la Festa Petita.

NETEJA DE LA SÈQUIA I CARRETERA

El tractor Fordson utilitzat per Coma Cros en la neteja de la séquia Monar a la dècada dels vint del segle passat. Aquest tractor no tenia pneumàtics, sinó unes rodes massisses cobertes per un cercol de cautxú que feia de coberta. Funcionava amb dos motors, l'un amb petroli i l'altre amb gasolina. A la pàgina següent, l'entrada al Barri Vell pel carrer de la Princesa, actual carrer Major, el 1899. A la dreta, les primeres cases de l'actual plaça de Verdaguer.

JOAN VIVO I COMAS / AMS - FONTS: JOAN VIVO I COMAS

No és fins a finals del segle XVI que apareix anomenat un primer carrer, el de la Ferreria Vella, i al segle XVII quan ja podem veure la configuració d'un primer entramat urbà al voltant del camí Ral (avui carrer de Sant Dionís) i de la parròquia de Sant Cugat. Aquesta concentració tardana del nucli de població, juntament amb la dispersió dels masos, és la que marcà la inexistència d'un centre urbà, un centre, per exemple, amb una gran plaça on els veïns poguessin fer vida social. L'espai de davant de l'església, lloc habitual en altres poblacions perquè això succeeixi, a Salt era ocupat pel cementiri parroquial, que s'havia estès per una bona part de l'actual plaça de la Vila i no es traslladaria als afores de la població fins a finals del segle XIX.

Aquesta inexistència d'un centre urbà es va veure agreujada a mitjan segle XIX amb el creixement d'un

veïnat, el de Sant Antoni, nascut a recer de les fàbriques tèxtils, que convertiria Salt en dos nuclis excessivament allunyats físicament i ben diferents, un més agrícola i tradicional, l'altre més industrial i obrer.

Vist amb una mirada actual costa imaginar aquell Salt antic, de cases unifamiliars, amb quatre carrers, molts de camps i algunes fàbriques tèxtils, però les fotografies de l'època que s'han conservat, moltes gràcies a la cessió que han fet els veïns i veïnes a l'Arxiu Municipal i algunes inèdites fins ara, permeten observar els canvis i l'evolució de Salt, que ha passat de ser un llogaret amb cinc fogatges al segle XIV a tenir més de 30.000 habitants en l'actualitat i que, tot i això, encara té esperit de poble i no vol ser ciutat. Per això mai diem «el poble de Salt» o «la ciutat de Salt», sinó «la vila de Salt».

SALT, DE LLOGARET A VILA

De poblament dispers a ciutat petita

El desenvolupament de Salt va estar molt condicionat per tres factors: el primer, l'existència d'aigua amb el riu Ter, la séquia Monar i els recs i rieres, com la Maçana, el Reremús, etc.; el segon, el pas del camí Ral que menava de Girona cap a l'interior i Olot; i el tercer, la proximitat de la ciutat de Girona.

Al segle XIV coneixem l'existència de cinc fogatges, és a dir, cinc focs o cases. Al segle XVI ja són 23 cases i al segle XVIII sabem que hi vivien 250 persones. Era un creixement petit, propi d'una població agrícola que s'anava agrupant al voltant de la parròquia de Sant Cugat. Però això va canviar d'una manera espectacular l'any 1846 quan s'hi instal·là la primera fàbrica tèxtil i Salt va passar de tenir 315 habitants a tenir-ne 1.316 l'any 1857. En deu anys, la població de Salt es va més que quadruplicar.

A partir d'aquí, el creixement ja no es va aturar. Salt començà acollint persones vingudes d'altres comarques gironines, després, de l'Estat espanyol, i finalment, de tots els racons del món fins a convertir-se en el que és avui, una vila multicultural de més de 30.000 habitants.

Vista general de Salt - V. Fargnoli -

CARRER DE SANT DIONÍS

A l'esquerra, una vista general en sentit oest cap a l'any 1910. En primer terme, el carrer de Sant Dionís amb cases pairals a cada costat amb els seus camps de cultiu i hortes. Al fons, el Barri Vell, on es veu el campanar de l'església de Sant Cugat i la xemeneia de la fàbrica Gassol.

BARRI VELL

Vista del Barri Vell des del campanar de l'església en direcció est l'any 1924. En primer terme, el pati interior de la fàbrica Gassol i les cases del voltant. A la dreta, una part de la plaça de la Vila i del carrer Llarg. Al fons, a l'esquerra, les hortes i l'edifici de Coma Cros.

AUTORIA DESCONEGUDA / AMS - FONS PAU MASÓ I FÀBREGA